

Mens en Wereld

„Dr. J. P. van Praag, lid van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, zal aan de Leidse universiteit een bijzondere leerstoel bezetten voor de leeropdracht Humanistiek en wijsgerige antropologie van het humanisme.” Zo stond het twee weken geleden in *Het Parool*. Een gewoon berichtje, met een korte levensbeschrijving erbij, waar je in andere gevallen vrij vluchtig overheen leest: een nieuwe professor hier of daar. Maar ik ben er zeker van, dat menigeen dit stukje nog eens wat aandachtiger bekeken heeft, want, aldus *Het Parool*: „Bekendheid in brede kringen geniet de heer Van Praag vooral als oprichter en voorzitter van het Humanistisch Verbond.”

Oprichter van het H.V. Hoe ontstaat zo iets, zou je zeggen. We kunnen het ons tegenwoordig niet zo goed meer indenken, wat dit toen, in 1946, betekende. Wat het zeggen wou voor die paar mensen, dat er gestalte gegeven werd aan een idee, die, zoals zovele andere ideeën, ontstaan was tijdens lange gesprekken, waar je in de bezettingstijd zo ruimschoots de tijd voor had, over al het nieuwe, andere en betere, dat er komen zou, als alles weer voorbij was. We beseffen het nauwelijks meer, hoe er geploeterd is door die paar eerstelingen, in hun „winkel-tje”, waar ze praktisch alles zelf moesten doen, omdat het een té subtiel spel was om het aan anderen over te laten en dat inmiddels uitgegroeid is tot het reuzenbedrijf, dat het H.V. nu is. We weten ook niet, hoeveel avonden die vrouwen alleen hebben gezeten, maar we kunnen wel vermoeden, dat het er zeer vele geweest zijn en nóg zijn trouwens.

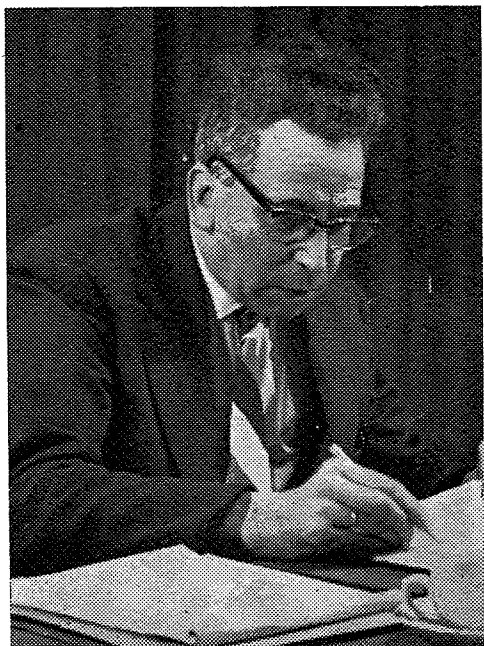
Grenzenloos stoutmoedig was het eigenlijk, om in 1946 in Nederland zo iets uit te denken en dan nog hoop op slagen te hebben ook.

Daar was bezieling voor nodig en geloof in de goede zaak. Geloof, och ja, laten we dat woord in dit verband maar eens gebruiken. Dat mag wel, sinds de dominees „ons” woord „medemenselijkheid” geannexeerd hebben. Er is veel veranderd. In de wereld, maar zelfs hier in Nederland en dat laatste is toch beslist voor een niet gering deel te danken aan de sfeer, die Dr. van Praag in het H.V. geschapen heeft.

We feliciteren Dr. van Praag en zijn vrouw van harte met dit professoraat.

Een leerstoel voor Humanistiek voor de voorzitter van het H.V.

Er is inderdaad veel veranderd sinds 1946.

Professor van Praag

Vanwege de wetenschappelijke stichting van het Humanistisch Verbond „Socrates” is dr. J. P. van Praag benoemd tot bijzonder hoogleraar aan de Leidse universiteit, om college te geven in de humanistiek en de wijsgerige antropologie van het humanisme.

Deze benoeming is belangrijk genoeg om bij stil te staan, omdat, nu ook in deze leerstoel een erkenning ligt opgesloten van de betekenis van het humanisme voor het geestelijk leven van ons land. Van nu af aan zullen studenten van alle faculteiten de gelegenheid hebben om zich, met een voortreffelijke gids, op de hoogte te stellen van de problematiek van het moderne, autonome humanisme. Wie is de man die deze colleges zal geven? De feiten uit zijn leven zijn gauw verteld. Geboren in 1911 te Amsterdam, bezocht hij de H.B.S., deed aanvullend staatsexamen en ging Nederlandse Taal- en Letterkunde en Geschiedenis studeren aan de universiteit van Amsterdam. Na zijn doctoraal-examen werd hij leraar in Dordrecht aan het gemeentelyceum, na de oorlog conrector. Ondergedoken tijdens de bezetting, schreef hij het boek *Modern Humanisme een renaissance?*, het uitgangspunt voor het Humanistisch Verbond, dat, met hem als bezieler, in 1946 werd opgericht. Van het begin af is hij algemeen voorzitter, waarbij, toen de I.H.E.U. werd opgericht, het voorzitterschap van deze internationale organisatie kwam. Inmiddels promoveerde hij cum laude op een proefschrift over Henriette Roland-Holst. Sedert enkele jaren maakt hij voor de P.v.d.A. deel uit van het college van Gedeputeerden voor Zuid-Holland, waardoor hij zijn leraarsloopbaan beëindigde. Zijn vele en fabelachtig veelzijdige werkzaamheden in en buiten het Humanistisch Verbond hebben niet verhinderd dat hij wetenschappelijke arbeid bleef verrichten, neergelegd in artikelen in *Rekenschap* o.a. en in colleges voor het *Studium Generale* aan de universiteit van Utrecht. Het zou een volledig nummer van M. en W. vergen om de activiteiten van deze uitzonderlijke man op te sommen. Overziet men dit leven dan is de indruk verbijsterend. Elke week leidt hij de vergaderingen van het dagelijks bestuur van het H.V., maandelijks leidt hij de hoofdbestuursvergaderingen, geregeld leidt hij het werk van de commissie Praktisch Humanisme. Hij voert talloze besprekingen, schrijft rapporten, spreekt gemiddeld enkele malen per week voor Gemeenschappen van het H.V., zet uiteen wat het humanisme is in vele bijeenkomsten van r.-katholieken en protestanten, vindt nog tijd voor tijdrovende besprekingen met tal van instanties, en dat alles zonder dat hij ooit de indruk maakt gejaagd of gehaast te zijn. Tijdens een reis naar de V.S. – op uitnodiging van de humanistische organisaties daar – sprak hij aan drie universiteiten, werd

twee maal geïnterviewd voor de T.V. en sprak ettelijke malen voor de *American Humanist Association*. Dan werd nog niets gezegd over zijn correspondentie en over het werk dat hij als Gedeputeerde verricht...

Toen het H.V. 10 jaar bestond stond er over hem in M. en W. o.a. het volgende:

„... om eigen roem of eer, om populariteit, is het Van Praag niet begonnen... Van grote activiteit, voortkomend uit een diep minderwaardigheidsgevoel, de motor in zovelen, is geen sprake. Zelden zal men een zo harmonisch, evenwichtig, van eigen kunnen en grenzen overtuigd man ontmoeten. Zelden ook een man op wie het woord belangeloos zo sterk van toepassing is. Bescheiden is hij niet in de zin van valse of deemoedige bescheidenheid, de gewone dekmantel van heerszucht. Hij is zich bewust van zijn waarde en zijn alles beheersend verantwoordelijkheidsbesef draagt hem op te handelen, te denken, te organiseren, te bezielen.

Denkt men eens na over de eigenschappen van waarlijk grote mannen en vrouwen, dan blijkt altijd, dat een gelukkige combinatie van vele eigenschappen, die zo min mogelijk ongunstige keerzijden vertonen, tezamen vereist zijn. En dat hij een groot man is, daarvan zijn niet alleen zijn geestverwanten overtuigd, maar allen die, al was het maar korte tijd, met hem te maken hebben. En welke eigenschappen vertoont hij dan? Een ontzagwekkende activiteit, mogelijk door een onverwoestbare gezondheid; een zeldzame intelligentie, die in een oogwenk de kern van een probleem beseft; een concentratievermogen zonder weerga, waardoor nooit de oplossing van een probleem vertroebeld wordt door nawerking van het vorige, een sterk gevoel voor humor, de grote verzoenende macht in het leven, die behoedt voor fanatisme, volstrekt gebrek aan egoïsme...”

Wat betreft de wijsbegeerte kan hij zich meten met de grootsten, in de wetenschap der geschiedenis doet hij niet onder voor de belangrijkste historici, de theologie beheerst hij in alle facetten, elke universiteit zou in hem als socioloog een sieraad bezitten, de klassieke en de moderne psychologie is bekend terrein voor hem, en een zeldzaam heldere jurist is in hem verloren gegaan of niet tot ontplooiing gekomen. Een leerstoel te bezetten in de geschiedenis van de Nederlandse Letterkunde zou hem weinig moeite hebben gekost en wat de taal-kunde betreft, de schrijver dezes is bevoegd om te oordelen dat hij daarin behoorde tot de meest begaafden.

Het is een waarde in het leven en een voorrecht om, hoe dan ook, in contact te zijn met zo'n man.

Professor Van Praag, gelukgewenst met de benoeming en veel succes in de nieuwe functie!
H. B.

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
19e jaargang no. 22 – 5 december 1964**

Prof. Dr. J. P. van Praag

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

„Het communisme van Rusland en China, het fascisme van Mussolini, het nationaal-socialisme van Hitler zijn allemaal vormen van humanisme. De mens als economisch, sociaal, nationaal, racistisch-biologisch wezen, maakt uit wat de mens is.” Deze enormiteit kunt u vinden in het Centraal weekblad voor de gereformeerde kerken in Nederland. In hetzelfde artikel geeft ds. J. Overduin bij voorbeeld ook nog de volgende „voorlichting” over het humanisme: „Ook wanneer de kwantiteit van de goede werken bij de humanist en de christen samenvallen, dan nog verschilt de onzichtbare kwaliteit, die voor mensen dikwijls verborgen blijft, maar niet voor de Here God. En hoe komt het, dat het levenspatroon van de humanist en de christen dikwijls overeenkomt? Het humanisme dat wij kennen in ons vaderland is over het algemeen een christelijk getint humanisme. De menselijke waarden en idealen zijn voor een groot deel ontleend aan de tweede tafel der wet (n.b. niet de eerste tafel!), en aan de Bergrede. De humaniteit van de humanist is louter horizontaal, die van de christen ook verticaal. Het humanisme gaat wel uit van de heidense gedachte „de mens is maatstaf aller dingen”, maar de mens die het humanisme op het oog heeft, is toch de mens die door de zedelijke waarden van het evangelie gegaan is. Men zegt wel eens, de humane waarden zijn de bloemen geplukt op de akker van het christendom. De bloemen bloeien in een vaas nog wat na, maar ze zijn van hun wortel afgesneden. Natuurlijk kunnen wij met dit beeld niet alle aspecten van het humanisme vangen. Er blijft goddank ook nog een algemene werking van Gods Geest in de wereld, waardoor de wereld niet honderd procent onmenselijk en demonisch wordt.”

Zo ziet u hoe uw gelovige landgenoten worden voorgelicht. Is het een wonder dat er zoveel misvattingen over het humanisme in die kring heersen, als zelfs voorlichters niet even de moeite nemen zich eerst te oriënteren? Een briefkaartje naar de Oudegracht in Utrecht was voor ds. Overduin voldoende geweest, maar misschien wilde hij wel niet weten wat wij er werkelijk van vinden...

Het blaadje waar ik dit uit citeer, werd mij gestuurd door een lezer uit Geldermalsen. Een ander leuk blaadje zond mij iemand uit Winsum, een „half-maandelijks reformatisch-chris-

telijk, bovenkerkelijk gezinsblad” met de naam Uitzicht, „dat de gebeurtenissen vooral beziet in toekomstlicht, in de strijd tegen het pausdom als de antichrist, die nabij zijn ondergang is”. Het blad behandelt bij voorbeeld de moord op Kennedy en komt met de originele suggestie, dat hij wel door zijn medekatholieken zal zijn vermoord (de inderdaad levensgevaarlijke Ridders van Columbus of de overwegend katholieke John Birch Society) omdat hij niet onderhorig genoeg zich gedroeg tegenover de paus. Het kan best natuurlijk, maar moet je nu zulke onbewezen stellingen gaan publiceren? Zou iemand ze geloven?

In hetzelfde blad staat ook een gesprek met een communist, waarbij dan de communist de onbenullige, negatieve en domme opponent is van de o zo schrandere christen, die dan ook zegt: „Het is niet makkelijk dit goed uit te drukken. Dan moet ik in geleerde taal spreken en dat wil ik niet, want jij hebt niet gestudeerd.” De christen wil voortdurend praten, de communist zoekt alleen de verstrooiing van het spel... Zou dergelijke lectuur nu iemand overtuigen? Moet dat nu de suggestie wekken, dat communisten allemaal van die domkoppen zijn en christenen van die goede en bovendien dan nog knappe mensen? De communisten die ik ken, willen niets liever dan praten, zijn bezeten van een zelfde soort evangelisatiedrang als zoveel christenen, en zijn om de drommel geen domme jongens. Als je het communisme wilt bestrijden, moet je het dan ook wat intelligenter doen dan Uitzicht.

Laatste citaat uit dit schone blad: „Als het schaap gelooft, dat de wolf in schaapsvacht een schaap is, valt het zo-maar aan gulzige bloeddorst ten prooi! Welnu: weet dat het pausdom, de anti-christ, deze vermomde wolf is, die als een schaap verdraagzaamheid belooft, om het protestantse lam te verslinden! Daarom hoedt het schaap zich, en is onverdraagzaam ten uiterste, naar Christus' eigen woord en voorbeeld.” Zolang twee soorten christendom op deze wijze tegenover elkaar staan, zal de verdraagzaamheid bij beide nog wel ver te zoeken zijn. Zouden we niet eens beginnen met de ander in zijn waarde te laten, of is dat te humanistisch gedacht?

Sommige katholieken hebben ook zo de neiging zich te beroepen op democratische rechten, als zij zichzelf in het nauw gebracht voelen, maar willen die

rechten dan aan anderen onthouden. Dat laatste deed zich voor toen de KRO in een radiouitzending het pacifisme had aangevalen, zwartgemaakt is een beter woord, want de pacifisten werden de oorzaak van de tweede wereldoorlog genoemd en de „geestige” term „passief-fascist” werd gelanceerd. De PSP voelde zich daarvoor beledigd en vroeg aan de KRO gebruik te mogen maken van het zogenaamde „droit de réponse”, het recht van weerwoord. Dat werd geweigerd met een verwijzing naar de vrije pers, radio enz. Blijkbaar herinnerde de KRO zich ineens niet meer, hoe nog maar heel kort geleden de voorzitter van deze vereniging een beroep meende te mogen doen op datzelfde „droit de réponse” en een hele televisieuitzending van de schaarse zendtijd van de VVD voor zich opeiste, toen, nee niet eens de KRO of de katholieken of zo, maar het omroepbestel voorwerp van kritiek geweest was in een andere VVD-uitzending. Duidelijker voorbeeld van het meten met twee maten lijkt mij niet denkbaar, vooral als we bedenken dat de gronden waarop de PSP een klein stukje zendtijd vroeg van de overvloed van de KRO, heel wat sterker waren dan die waarop destijds mr. Van Doorn hetzelfde van de VVD meende te kunnen eisen.

De Haagse Post heeft de onaan-gename gewoonte advertenties vaak zo te plaatsen, dat je pas merkt met een advertentie te doen te hebben, als je al aan het lezen bent. Zo komt het, dat ik eind vorige maand een advertentie las, waarin „goed speelgoed” werd aangeprezen, waaronder een viertal bijzonder realistische pistolen, „geheel nieuw voor Nederland, met veilige plastic munitie”. Het is natuurlijk het goed recht van ouders hun kinderen met wapens te laten spelen, als zij menen dat dat aan hun opvoeding kan bijdragen, maar waarom dat dan perse moet met zulke angstwekkend nauwkeurig nagemaakte, nauwelijks van echt te onderscheiden produkten als die advertentie laat zien, is mij niet duidelijk. En waarom een blad, na alle beroering om dit soort pistooltjes, zo'n advertentie zonder enig commentaar opneemt, nog minder. Folkertsma zei daarvan voor de radio: „Advertentiegeld stinkt blijkbaar niet”. (Tussen haakjes, u luistert toch wel iedere week naar deze commentaar op de weekblad-

pers? Vrijdagsavonds om zeven uur voor de VPRO, niet vergeten!)

Geen advertentie, maar een etiket heeft dr. O. M. de Vaal aanleiding gegeven in de Groene Amsterdammer in het geweer te komen, het etiket namelijk waaronder Bols' jenever in de handel wordt gebracht in een zogenaamd ontwikkelingsgebied - Nigerië. Daarop wordt de jenever aangeprezen als een medicijn, een soort Haarlemmer olie overigens, want het is „een versterkend, urine-afrijvend, verteringsstoornissen tegengaan, opwekkend hartmiddel. Een geneeskrachtig preparaat, uitlootend in Holland gefabriceerd, met uitzonderlijk genezende invloed bij niergruis, jicht, chronische reuma, waterzucht en windzucht, koliekpijn van maag en darmkanaal. Goed voor alle gewone gevallen van afsluiting van nieren, blaas en urinewegen, voor verteringsstoornissen, bij trage bloedsomloop, bij „uitputting” - en nog meer.”

Commentaar van de Erven, die zich overigens wel bereid verklaarden er iets aan te doen, zo in de geest van „De anderen doen het ook”: „Wij verkopen veel meer andere dranken in Nigerië dan juist die jenever.” Flinke jongens.

Fijne kritiek op onszelf van Herbert Leupen in Ratio. Weet u wat modern humanisme is? „In andermans twijfels geloven.” Leupens mening over het calvinisme: „anderen het leven zuur maken met eigen gewetensgeknag”. En dan deze uitspraak: „De moderne dominee beweert nog steeds „dat er ergens iets is”. Hij weet alleen niet waar je het zoeken moet.” De katholieken krijgen (uiteraard) ook hun deel: „Nog steeds verdeelt de r.-k. kerk de mensheid in twee soorten: zij die r.-k. zijn en zij die het nog moeten worden.” Waarmee we dan allemaal onze beurt gehad hebben, want dat is toch nog steeds wel de voornaamste bedoeling van Ratio. Ze zijn een tikje eigengereid, wat doordraverig, wat onvolwassen zelfs zo af en toe, maar ik mag ze toch wel, die jongens die zo'n lekker fel blaadje weten uit te geven en er nog publiek voor schijnen te vinden ook. Al was het alleen maar om deze laatste bijtende opmerking: „Christenen geloven meer in Bethlehem Steel dan in Golgotha Hout.”

De eerste man op de maan

nu ik hier ben - een week, een jaar, een dag - uitgekeken op alles: stof, stof, stof - alleen oog voor de blauwe ballon van de aarde, die boven mij hangt, krioelend van leven, denk ik, vreemd genoeg, weinig aan mijn vrouw, maar zou telkens weer kunnen huilen om die robot in denemarken, die tegen de journalisten zei: het lijkt me nog niet zo gek een mens te mogen wezen

Cees Buddingh'

(uit: Dichtersomnibus, 1964, een uitgave van Esso Nederland N.V., niet in de handel)

De ontwikkelingslanden en wij (3)

In twee voorgaande beschouwingen is de hulp aan ontwikkelingslanden vooral benaderd van zijn meer algemene gezichtspunten. De vraag rijst nu of wij als humanisten geacht kunnen worden te dien aanzien ook een specifieke taak te hebben. Het is een vraag, die onmiddellijk twee andere vragen uitlokt. Ten eerste: kunnen we, met onze vooralsnog bescheiden krachten, wel genoeg doen? Zet zo'n project van in totaal f 135.000 nu wel enige zoden aan de dijk? Ten tweede: dreigt niet het gevaar, dat we nu in Nederland ook de samenwerking met de ontwikkelingslanden gaan verzuilen?

Om te beginnen iets over dat eerste aspect: betekent het wel voldoende? Die vraag wordt niet van minder gewicht als men in aanmerking neemt, dat ook de Engelse en Amerikaanse zusterorganisaties hier en daar op dit punt iets aan het ondernemen zijn. Want het blijven natuurlijk allemaal inspanningen op kleinere schaal, zeker indien men ze financieel afweegt tegen de cijfers, die deskundigen weleens noemen als ze berekenen wat de ontwikkelingslanden werkelijk aan hulp nodig hebben.

Niettemin doet men verstandig om enkele aspecten van de zaak goed in het oog te houden. Men dient steeds te onderscheiden tussen verschillende vormen van steunverlening. Zo wordt er gesproken over een voortdurend wijdere kloof tussen de arme en de rijke naties. Bij gelegenheid van de recente handelsconferentie van Genève is aan de orde geweest, dat een daling van de grondstoffenprijs van tropische produkten op de wereldmarkt het effect van veel hulp weer teniet kan doen. Om dit te voorkomen worden allerlei maatregelen overwogen. Daarom hoort men ook nog weleens de leuze „trade, not aid”. Een deel van de hulpverlening ligt m.a.w. in de sector van de handelspolitieke samenwerking. Na de oorlog zijn er telkens weer andere facetten aan het vraagstuk van de ontwikkelingslanden ontdekt. Aanvankelijk dacht men het vooral te moeten zoeken in financiële hulp. Spoedig zag men in, dat geld alleen de toestanden niet kon doen verbeteren. Er kwam een snel toenemende vraag naar kapitaalgoederen. De ontwikkelingslanden moesten de beschikking krijgen over eigen stuwdammen, fabrieken, landbouwmachines, e.d. Maar dergelijke installaties moeten niet alleen gebouwd of gemaakt worden, maar ook bediend en onderhouden. In tal van ontwikkelingslanden trad verwaarlozing van kapitaalgoederen aan de dag bij gebrek aan geschoold personeel, door het niet tijdig vervangen van versleten onderdelen of door te onregelmatige toevoer van brandstoffen en olie. Daarnaast bleek het moeilijk om prioriteiten vast te stellen in het kader van een ontwikkelingsplan van een land. Wat was er precies nodig en waaraan had het land het meest dringend behoefte? Vandaar de vraag naar adviezen van deskundigen of naar opleidingsmogelijkheden van bewoners van de ontwikkelingslanden in het buitenland. En nog weer in een verder stadium kwamen de projectenprogramma's van uitgebreide technische bijstand op gang ter bevordering van nog meer gerichte adviezen van teams van experts. Anders gezegd: in toenemende mate is de betekenis van overdracht van kennis en ervaring ingezien; een overdracht, die uit de aard van de zaak niet uitsluitend door personen uit de wereld van het Westen behoeft te worden bewerkstelligd zoals bij de Biharactie dan ook niet geschiedt (bijna dertig procent van alle door de Verenigde Naties uitgezonden deskundigen is tegenwoordig afkomstig uit de ontwikkelingslanden zelf).

Onderricht nodig

Die noodzaak nu van opleiding, van kennisoverdracht, brengt met zich mee, dat doeltreffende projecten niet altijd veel geld behoeven te kosten. Het komt er immers niet slechts op aan, de fabrieken en machines te leveren; men moet tevens de mensen onderrichten hoe die fabrieken en machines te onderhouden en bedienen. Bovendien is het heil er lang niet

altijd in gelegen om bijvoorbeeld de landbouwproductie met de meest moderne middelen op te voeren, doch kan een aanzienlijke produktie-stijging veelal reeds met eenvoudige verbeteringen worden bereikt. Verbeteringen van methoden, die weinig geld behoeven te kosten, maar desondanks van directe en niet te verwaarlozen betekenis zijn.

Zo'n project nu is typisch het Biharproject. Met betrekkelijk weinig financiële middelen wordt daar een poging ondernomen om een hele gemeenschap tot groter welvaart te brengen, o.m. door eenvoudige bevoelingswerken, door het stimuleren van kleine middenstandsbedrijfsjes op het gebied van het ambacht en door de inschakeling van braakliggende arbeidskracht.

Ziehier het eerste aspect. Het brengt ons direct tot het tweede, dat er heel nauw verband mee houdt: wat hebben wij als humanisten met dit alles van doen? Het antwoord kan, na de uiteenzetting in vorige beschouwingen, betrekkelijk kort zijn. Als een plattelandsbevolking op de geschetste manier tot hoger welvaart moet worden gebracht, betekent dit in belangrijke mate het bewerkstelligen van een omschakeling in mentaliteit. Men moet de geesten rijp maken voor de verbetering. Dat is de belangrijkste menselijke kant van het ontwikkelingsvraagstuk, waarvoor niet genoeg aandacht kan bestaan. Eeuwenlang heeft men in de desbetreffende landen berust in armoede. Eeuwenlang klampte men zich vast aan traditionele, door de voorvaders overgeleverde, methoden. Nu moet de stoot gegeven worden tot de zo noodzakelijke veranderingen.

Die stoot kan van buitenaf komen of van binnenuit. Komt hij van binnenuit, dan des te beter. Maar onverschillig hoe hij komt, het blijft een kwestie van een geestelijke aanpak, waarbij het hele vraagstuk van de levensbeschouwing nauw betrokken is. Daarom gaat zo'n zaak ons als humanisten wezenlijk aan. Omdat wij hier direct naast de Indische humanisten behoren te staan als zij kans zien deze noodzakelijke veranderingen (van binnenuit) in de gemeenschap van Bihar tot stand te brengen. Daarbij kan het er natuurlijk niet om te doen zijn – het moge ten overvloede worden opgemerkt –, van alle of een groot deel der in Bihar levende mensen humanisten te maken. Zo zij er al van gediend zouden zijn, een dergelijke proselietenkwekerij is ons vreemd. Hulp aan ontwikkelingslanden mag dan een probleem zijn met dieper liggende geestelijke achtergronden, een zaak van het opdringen van de eigen overtuiging is het niet. Iedere vorm van samenwerking, die als het uitvoeren van geestelijke druk wordt ervaren, moet zorgvuldig worden vermeden. Een project krijgt pas kans van slagen indien het leeft in de harten van de mensen zelf, indien het gedragen wordt door de actieve belangstelling van de bevolking; slechts dan maakt het kans om te beklij-

Zaterdag 17 oktober startte onder leiding van de voorzitter van het Humanistisch Verbond, dr. J. P. van Praag, op een jongerenbijeenkomst in Utrecht de Biharactie. Doel is het bijeenbrengen van f 75.000 voor een in India onder auspiciën van de Indische Radical Humanist Movement in het kader van de Freedom from Hungercampaign gestart ontwikkelingsproject. In drie beschouwingen, waarvan deze de laatste vormt, is getracht enig inzicht te geven in het probleem van de ontwikkelingslanden en onze relatie daartoe. Het giro-nummer van de Biharactie is 64.75.00 te Utrecht.

ven als de buitenlandse bijdrage aan het project na verloop van tijd komt weg te vallen.

Samen met anderen

Maar er is nog een andere reden, waarom de zaak van de hulpverlening ons als humanisten ter harte kan gaan en waarom wij er warm voor kunnen lopen. Het is een zaak, die ons het gevoel geeft te zamen met anderen in de wereld te staan. In dat opzicht is het typisch een zaak van praktisch humanisme; een uitdragen van de gedachte der medemenselijkheid, een betuiging metterdaad van onze solidariteit.

Het lijkt niet zonder zin daarop nog eens goed de nadruk te leggen. Er is de laatste tijd in de wereld van het Westen wat aarzeling merkbaar over de ontwikkelingshulp; in tal van grote landen als de Verenigde Staten, Engeland en de Duitse Bondsrepubliek, lopen de op de begroting voor hulpverlening uitgetrokken bedragen terug. Ten dele vloeit zulks voort uit teleurstelling over de door velen nog te gering geachte resultaten; ten dele ongetwijfeld ook uit de onmogelijkheid om snel projecten uit de grond te stampen, die een redelijk doeltreffende besteding waarborgen. Het feit, dat er zich tussen de ontwikkelingslanden onderling al soortgelijke veten en vijandschappen plegen af te tekenen als vanouds tussen de westerse naties, draagt tevens zijn steentje tot vermeerdering van de gefrustreerde gevoelens in het Westen bij.

Ook in Nederland is de discussie op gang gekomen. Een aantal jongerenorganisaties drong weliswaar aan op het beschikbaar stellen van meer geld, maar menigeen denkt daar anders over. In tal van bladen verschenen teleurstellende, schampere reacties van lezers onder het motto: moet dat nu allemaal? Zijn er in eigen land niet genoeg noden? Maken die ontwikkelingslanden zelf niet voortdurend ruzie? Gooien ze het geld niet over de balk? Een heél verontwaardigde meneer schreef: „die negers en negerinnen slapen toch allemaal maar in gouden bedden”. En een ander zei: „Ze rijden in dure auto's, maar kunnen de clutch nog niet van de debrayage onderscheiden”. Die laatste reactie was eigenlijk erg vermakelijk. Want die boze meneer had zelf dat onderscheid blijkbaar ook niet goed voor ogen. Clutch of debrayage is immers precies hetzelfde, het Engelse en het Franse woord voor koppeling.

Ondeelbare wereld

Het mag zeker tot onze taak als humanisten gerekend worden, om zich tegen dergelijke argumenten – stuk voor stuk drogredenen – af te zetten. Ten eerste omdat fouten van anderen, zeker als ze niet principieel verschillen van onze eigen fouten, nog geen reden zijn om steun te onthouden. Ten tweede omdat veel geld voor hulp wel degelijk efficiënt vermag te worden besteed. En ten derde omdat oppervlakkige uitlatingen als de geciteerde toch

(vervolg op pagina 6)

De mens in het verkeer

door dr. F. H. Glastra van Loon

Op een door de weekse dag lees ik in de krant onder het hoofd: „Dodelijke Ongelukken” 10 korte, 3 of 5 regelige verslagjes – 7 ervan door verkeersongelukken, waarvan 3 van kinderen beneden de 6 jaar. Je leest zo iets, en denkt er bij: ja, dat is iets boven het gemiddelde – van immers ongeveer 2000 doden per jaar op weg en straat... en dan ga je zo spoedig mogelijk naar een andere kolom over: je hebt al zo vaak en zo lang het afschuwelijke en ontoelaatbare gevoeld van die zich dagelijks herhalende rij van doden, verminkten en gewonden, slachtoffers van het wegverkeer! Ik zelf en vele anderen hebben dit aangevoeld, er in zich zelf en naar buiten tegen geprotesteerd – vooral ook tegen het trage tempo waarin maatregelen tegen de verkeersonveiligheid worden overwogen en uitgevoerd. En wij allen zagen, hoe deze eentonige gelijkheid dezer berichten en de gelijkvormigheid, althans naar buiten, dezer ongelukken leidde tot een soort berusting – een struisvogelpolitiek van afweer en negeren van dit onnoemelijk leed, dat zo velen onzer treft. Het schijnt, alsof het mensenleven, dat in ons theoretisch voelen en denken, medisch en juridisch, in de religie en humanitair, als op een onmeetbaar hoog voetstuk wordt geplaatst, in de praktijk des levens, in het verkeer vooral, is gedevalueerd, welks vernietiging wij maar aanvaarden, als onafwendbare slagen van het noodlot.

Wij zien hier een merkwaardige menselijke geestes eigenschap – dat wij diep worden getroffen en geroerd door een plotselinge ramp, als een vliegtuigongeluk waarbij geen overlevenden zijn – terwijl wij nauwelijks worden geëmotioneerd wanneer evenveel of nog meer levens, maar meer geleidelijk, worden vernietigd. Wel zullen wij nog even opschrikken wanneer een ongeluk sensationeel-emotioneel inwerkt – door vernietiging van een heel gezin, of wanneer de inzittenden van een auto bij verbranding omkwamen. De oorzaak van dit grote verschil in houding en reactie is duidelijk – om te worden geëmotioneerd moeten wij ons min of meer kunnen inleven, althans ons kunnen voorstellen, wat de ongelukkige slachtoffers moesten doorstaan, hoe hun angsten en gevoelens moeten zijn geweest – welke „identificatie” geheel ontbreekt ten opzichte van die talloze andere... kleurloze ongevallen. Dit „zich neerleggen bij” nu is voor de individuele mens begrijpelijk, en zelfs een noodzaak – het leven zou ondraaglijk zijn, indien wij elke dag weer door depressieve prikkels zouden worden beroerd en ontstemd.

Ook heeft, zeker voor de individuele mens, het mensenleven als zodanig niet zijn waarde verloren – dit wordt wel duidelijk, wanneer een slachtoffer in verwanten- of vriendenkring valt.

Wanneer hier een schuldvraag wordt gesteld, dan ligt deze bij de gemeenschap – bij ons maatschappelijk bestel, dat niet genoeg kracht en energie weet op te brengen, om dit nog steeds voortwerkende kwaad efficiënt, op groot-scheepse wijze aan te tasten en uit te roeien – met maatregelen even doelmatig als de Delta-werken na de stormramp februari '53.

Wij zijn er van overtuigd, dat het gehele Nederlandse volk – en niet enkel de gemotoriseerde verkeersdeelnemers – met vreugde zal meewerken aan een duidelijk, doelmatig plan, dat dadelijk begint het kwaad in zijn zwakke punten aan te tasten.

Voor deze maatregelen is geld nodig – en het wekt wel verbazing, dat hiervoor nooit voldoende fondsen aanwezig schijnen te zijn, om inderdaad één of een paar der duidelijke fouten en tekortkomingen in ons wegverkeer op te ruimen – en ook voor de toekomst terugval te voorkomen. Het doet deugd, dat minister Aartsen althans bij één belangrijk tekort een forse eerste stap in de goede richting heeft gezet – door te lang en leste het voorbeeld onzer burens te volgen en een Wegenfonds te vormen, dat voor (en na) 1970 een grote verbetering voor onze nu reeds op vele punten met eindeloze files en steeds meer ongelukken en kettingbotsingen, klem geraakte „snel” (!!) wegen zal geven – wat ten nutte komt van zo niet alle landgenoten, dan toch wel van geheel Neder-

land, dat belang heeft ook b.v. bij snel en veilig vrachtvervoer. Het is wel bevreemdend, dat alweer de motorisch-verkeersdeelnemer dit goeddeels zal moeten betalen – omdat hij er het meest van profiteert? Maar heeft men voor de noodzakelijke Deltawerken na 1953 ook speciaal de bedreigde kustprovincies aangesproken – en heeft ooit een Veluwe-bewoner of Achterhoekse gepopperd, omdat hij als Nederlander er in meebetaalde?

Een ander eveneens belangrijke oorzaak, niet alleen van de beruchte frontale botsingen, maar ook van onrustig, nerveus en niet volledig geconcentreerd rijden bij vele automobilisten – het ontbreken der middenberm-beschutting, werd eveneens door minister Aartsen geentameerd – helaas nog niet krachtig doorgezet. Is ook hier ons Hollands perfectionisme, waarbij „Le mieux est l'ennemi du bien” in het spel? Het is toch immers een feit, dat op de wegen, waar deze reeds werd aangebracht, één doorbraak, met als gevolg de meest dodelijke botsing, meer is voorgekomen?

Er wachten meer wantoestanden in het verkeer op zo snel mogelijke verbetering; wij noemen in de eerste plaats het ook nu nog geheel onvoldoende politietoezicht, vooral ook in de steden, waar nog steeds talrijke voetgangers- en bromfietsongelukken kunnen worden voorkomen door strenger handhaven van verkeersvoorschriften – de aanvulling van het tekort aan politiepersoneel strandt ook hier weer op geldgebrek.

Dit is zeker óók een der vertragende, zo niet geheel fnuikende factoren bij de wel uitermate urgente verbetering der rij-instructie; er zijn natuurlijk uitstekende rijsscholen en instructeurs – maar de meerderheid bestaat uit „amateurs”, van wie de Wet alleen het bezit van een rijbewijs eist, om als leermeester te mo-

gen optreden in een der moeilijkste en gevaarlijkste functies – zowel zintuigelijk fysiek als psychisch.

Ook hier is „men” steeds verder achterop geraakt bij de ontwikkeling van het verkeer – evenals bij de bromfietsermisère, die zonder enig (her)kenteken, zonder enige zekerheid om trent hun verkeerskennis en rijvaardigheid zich slingeren en wringen door langzaam en „snel” verkeer. Hetzelfde is het geval bij de parkeernood in onze steden, die nog steeds toeneemt naarmate met de welvaart het autopark blijft groeien.

Wanneer men dit alles beziet en overdenkt, hoe de verkeersmens in sommige opzichten nog niets schijnt te hebben geleerd, dan lijkt de toekomst voor de mens in het verkeer wel donker en somber.

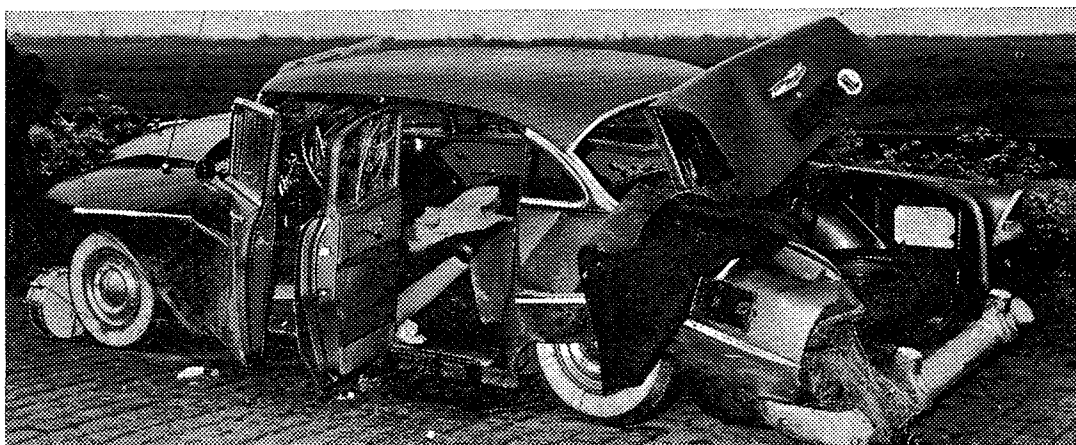
In 1936 noemden wij op de Wegverkeersdag der K.N.A.C. als oorzaken der verkeersongevallen o.a. agressiviteit, onvoldoende beheerste instinctieve driften, bewustzijnsinzinkingen en andere menselijke tekortkomingen – en vele hiervan spelen ook nu nog een zelfde fatale rol. Maar ondanks dit alles zijn er ook aanwijzingen, die een gunstiger perspectief schijnen te beloven – zoals ook het geval is, wanneer men het gehele verkeersprobleem van een hoger standpunt ruimer, breder en ook dieper beschouwt. Als voorbeeld van het eerste kan dienen het meest van sommige deels eenvoudige maatregelen, welke bewijzen, dat ook de verkeersdeelnemer kan worden geleid en opgevoed – mits de middelen juist en adequaat zijn.

Wij noemen het vaak directe en snelle succes van duidelijke aanwijzingen op het wegdek – het veel beter gevolg geven aan de recente van 90 via 70 tot 55 km aftellende snelheidsbeperking boven de vroegere, toen plotseling van onbeperkte snelheid op 50 km (soms zelfs 30) moest worden overgeschakeld. Ook de instelling der zebra-oversteekplaatsen heeft een gunstig effect, niet alleen voor de voetganger, maar op het gehele stadsverkeer – mits voldoende toezicht op overtredingen zowel van voetgangers als bij het rijdend verkeer wordt gehouden. Hierbij zou de „Betaalde Waarschuwing” van... onbetaalbare waarde kunnen zijn – daar, vooral ook bij de jeugdige brommer en fietser niets beter corrigeert dan een directe straf – uit de portemonnaie.

En ten slotte – is het feit, dat onze „Klaar-Overs” van 10 tot 12 jaar in onze steden reeds miljoenen medescholieren en andere voetgangers veilig over hebben doen steken, niet eveneens een hoopgevend teken, dat ook de jeugd kan worden opgevoed – en actief in het verkeer worden ingeschakeld?

Het is wel zeker, dat het snelverkeer, zoals het zich de laatste decennia ontwikkelde, een nieuwe „Umwelt”, een leefwereld is, waaraan de mens zich nog goeddeels zal moeten aanpassen.

Wij moeten dat zien als een onderdeel van wat

... Vijf regels in de krant ...

men wel de „vooruitgang van de moderne tijd” noemde, in het optimisme van de eerste fase der technische ontwikkeling, toen allerlei nieuwe mogelijkheden werden geschapen, die het leven aangenamer en gemakkelijker, de blik ruimer, de kennis dieper, en allerlei genietingen voor tallozen toegankelijk en bereikbaar maakten.

Op dit cultuuroptimisme volgde vrij spoedig een gevoel van twijfel en een zekere malaise, een pessimisme met een vage angst voor de dreiging van het Onbekende. De mens bleek achter te blijven bij de razendsnelle ontwikkeling der techniek – het verkeer is een sterk sprekend voorbeeld van de vele andere, vaak nieuwe relaties, waarin hij verkeert – actief als schepper ervan, passief de invloed ervan ondergaande – van radio, film, TV tot ruimtevaart, kernsplitsing in-fusie – met zijn steeds verder en dieper grijpende kennis van het oneindig kleine – met steeds weer nieuwe problemen, welke het raadsel van dood en leven, van stof en geest raken – zonder het te kunnen oplossen.

Met zijn overwinning op de krachten der natuur ging het technisch produkt hem zelf steeds meer overheersen – waarbij hij de natuur nog slechts zag vanuit het oogpunt der technische bruikbaarheid – en de mens zelf ook tot object werd – met markt- en productiewaarde.

Mede door de concrete dreiging der atombom zag *Joachim Bodamer* de technische mens, die „uniform en conformistisch – onpersoonlijk was, geestesarm en alleen denkend in technische termen, strevend naar verhoging van produktiviteit en prestatie, met als gevolg gelijkschakeling en massificatie”, zijn gevoel van zekerheid en veiligheid verliezen, waarin het mensdom in en na het Victoriaanse tijdperk meende te leven.

Het is bekend, hoe ook reeds *Oswald Spengler* („Der Untergang des Abendlandes”) en anderen, als *prof. Bolland* somber-suggestieve schilderijen gaven van de hedendaagse mens – hoe echter ook de Zwitserse psychiater *A. Rémond* zelf reeds moest beleven en erkennen, dat zijn sombere voorspellingen voor de jeugd door de invloed van de auto, radio en bioscoop, van sterke toename van geestesziekten en criminaliteit zich niet hadden verwezenlijkt. En nu geeft ook de wetenschap ons hoop, dat wij voor de Mens, de Verkeersmens ook, een betere toekomst mogen verwachten – speciaal ook wat zijn aanpassing aan de nieuwe leefwereld van het snelverkeer betreft.

De Nobelprijswinnaar *prof. Erwin Schrödinger* schetste deze mogelijkheid door onze evolutie niet afhankelijk te stellen van de Darwinistische selectie door „Survival of the Fittest” – maar door met de palaeontoloog *Teilhard de Chardin* aan te nemen, dat de Mens zelf invloed kan uitoefenen op zijn evolutie, en deze in progressieve zin beïnvloeden.

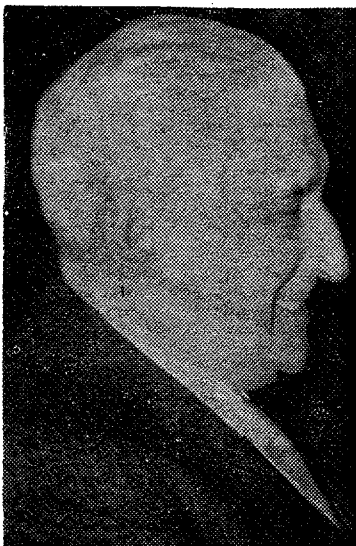
Schrödinger meent, dat „verkregen eigenschappen” weliswaar niet, zoals *Lamanach* meende, direct erfelijk zijn, maar dat de eigenschappen van een orgaan, mits dit algemeen en regelmatig is gebruikt en „verbeterd”, wel kunnen worden overgeërfd. In ons land zagen wij b.v. hoe het rijwiel zich in 2 à 3 generaties van *velocipède* tot het algemeen gebruiksvoorwerp *fiets* ontwikkelde – en hoe hiermee gepaard ging de ontwikkeling van de *evenwichtszin* – welke reeds begint bij de peuter op zijn step, en bij de piloot in het vliegtuig zijn hoogtepunt bereikt. Het is wel zeker, dat hierbij ook het evenwichtsorgaan, het labyrinth, werd ontwikkeld – zodat een kind niet meer behoeft te „leren fietsen”, zoals in de fiets-oertijd o.a. in de Rijwielcholen werd onderwezen.

Zo zal ook ons oog, het waarnemings- en reactievermogen, naast mentale soepelheid, zich meer en meer aan het verkeer kunnen aanpassen – in een natuurlijke evolutie tot *Verkeersmens* – waarbij wij mogen hopen, dat ook de menselijke ethiek het niveau der technische ontwikkeling moge bereiken.

POLITIETERREUR IN PORTUGAL

„Als democratie gelijkschakeling met de massa betekent, wanneer democratie het geloof inhoudt, dat de macht uit de massa moet voortkomen en dat de regering moet uitvoeren wat er bij de massa leeft en niet bij de elite, dan geloof ik werkelijk dat de democratie een fictie is. Ik geloof niet in algemeen kiesrecht... Ik geloof niet in gelijkheid, ik geloof in hiërarchie.”

„Een van de principes van het regime, waar ik volkomen achtersta, is dat het staats-hoofd nooit ongelijk kan hebben en dit betekent, dat bij het oplossen van politieke problemen de uiteindelijke beslissing bij één persoon berust en dat diens wijze beslissing door iedereen aanvaard dient te worden.”

Dictator
Salazar

Dit zijn geen uitspraken van een nostalgiek monarchist uit de vorige eeuw, maar die van een staatsman uit de 20ste eeuw. Dit zijn uitspraken van Antonio de Oliveira Salazar, sinds 38 jaar de feitelijke leider van Portugal. Het zal na deze citaten geen verwondering wekken, dat in Portugal de democratie en de eerbiediging van de rechten van de mens ver te zoeken zijn. Sinds het aan de macht komen van Salazar zijn er geen vrije verkiezingen meer gehouden. Er is maar één partij, de Uniao Nacional.

Stemrecht hebben alleen de mannen die lezen en schrijven kunnen (40% van de bevolking is analfabeet) of grond bezitten en de vrouwen die middelbaar onderwijs hebben genoten. Om de gewenste verkiezingsuitslag te verkrijgen, worden democraten gearresteerd of van de kiezerslijst afgevoerd en de kiezers geïntimideerd.

De grondwet in Portugal garandeert vrijheid van denken, van vergadering en het briefgeheim, het recht op werk en op vrije organisatie van de vakbeweging, maar speciale wetten en de politie verhinderen het gebruik van deze rechten.

Veiligheidsmaatregelen

De meest flagrante inbreuk op wat in het Wes-

ten te beschouwen is als een rechtsstelsel, wordt gevormd door het instituut van de veiligheidsmaatregelen. Deze veiligheidsmaatregelen zijn volkomen identiek aan gevangenisstraf. Zij kunnen buiten enig strafrechterlijk vonnis worden uitgesproken. Meestal vormen deze maatregelen een bijkomende straf. De duur ervan kan belopen van drie tot zes jaar. Over de werkelijke duur beslist de politie, die na het maximum van drie jaar, verlenging kan aanvragen en ook meestal krijgt. Zo komt het geregeld voor, dat een veroordeelde, die bijv. tot twee jaar gevangenisstraf is veroordeeld, acht tot tien jaar in de gevangenis doorbrengt.

Aan deze veiligheidsmaatregelen zullen volgens decreet 40550 onderworpen worden:

„Zij die verenigingen, bewegingen of groeperingen stichten die een communistisch karakter hebben of die zich overgeven aan ondermijnende activiteiten of die het ten uitvoer leggen van misdrijven tegen de staatsveiligheid ten doel hebben of die het terrorisme als middel van actie hanteren en ook zij die lid zijn van dergelijke verenigingen etc., die met hen samenwerken of die, met of zonder voorafgaande overeenstemming, hun instructies volgen.”

Het venijn zit duidelijk in de staart. Door de laatste omschrijving wordt het mogelijk aan veiligheidsmaatregelen te onderwerpen iedere persoon, die op het een of andere vlak een gedragslijn aangenomen zou hebben, overeenkomstig aan die welke gepropageerd zou worden door een van de bovengenoemde verenigingen, bewegingen of groeperingen, ook al is hij zich daarvan niet in het minst bewust. De praktijk wijst uit, dat dit bepaald geen slordigheid van een onbedachtzame wetgever is geweest...

Enkele andere wetten die openlijke kritiek op het regiem onmogelijk maken, zijn de volgende:

die waarbij „aantasting van het aanzien van het land in het buitenland” strafbaar gesteld wordt (art. 149 W.v.S.),

de wet die diegene strafbaar stelt die „in geschrifte of in het openbaar valse of tendentieuze berichten verspreidt, waarvan aangenomen kan worden, dat deze openbare ontssteltenis of ongerustheid veroorzaken” en diegene, die „aanzet tot politieke strijd door geweld of uit haat” (art. 174 W.v.S.).

Vanzelfsprekend trekt een regiem, dat dergelijke wetten uitvaardigt, zich totaal niets aan van kleinigheden, zoals het principe, dat wil dat wetten geen terugwerkende kracht hebben.

De veiligheidspolitie (P.I.D.E.)

Op deze wettelijke basis werkt de machtigste en de meest gevreesde instelling in het Portugese openbare leven: de P.I.D.E., de internationale en staatsveiligheidspolitie, opgebouwd naar adviezen van *Gestapo*-functionarissen. De P.I.D.E. heeft in de praktijk een onbeperkte macht. Zij kan verhinderen, dat iemand een baan krijgt, zelfs bij particuliere ondernemingen, ze kan ieder ogenblik van de dag mensen arresteren, huiszoekingen doen. De P.I.D.E. verricht zelf het (uiteraard geheime) vooronderzoek in politieke strafzaken, schaduwt advocaten die politieke verdachten verdedigen en zorgt voor „bekenntnissen”... De methoden, die bij

(vervolg van pagina 6)

AAN ONZE ABONNEES

Wij verzoeken onze abonnees het abonnementsgeld 1965 ad f 6.50 voor leden en f 8.50 voor niet-leden te willen voldoen door overschrijving op giro nr. 30 49 60 ten name van Humanistisch Verbond – Utrecht met als vermelding:

„Abonnementsgeld Mens en Wereld 1965”.
U kunt daarbij gebruik maken van ingesloten stortingsformulier.

Bij voorbaat hartelijk dank.

De Administrateur

(slot van pagina 5)

deze laatste taak aangewend worden, variëren van bruto geweld tot meer verfijnde martelingen, zoals de „standbeeld-marteling”, waarbij het slachtoffer wordt gedwongen dag en nacht op dezelfde plaats te blijven staan. Er zijn gevallen bekend van mensen die deze „behandeling” langer dan veertien dagen hebben ondergaan.

Het politieke proces wordt op allerlei manieren tot een karikatuur gemaakt. De rechters zijn voor benoemingen, promoties, etc. afhankelijk van de uitvoerende macht. De politie verzorgt zelf het vooronderzoek. De agenten van de P.I.D.E. zijn getuigen à charge. Zij weigeren systematisch hun beweringen te staven door een beroep te doen op hun ambtsgeheim. De verdachte, de getuigen à decharge en de advocaten, is het verboden bij het afleggen van hun verklaringen te praten over martelingen en over de motieven van de verdachte. De advocaten worden constant bedreigd met arrestatie, soms zelfs ter zitting.

Ook tijdens hun gevangenisstraf zijn de gevangenen overgeleverd aan de willekeur van de P.I.D.E. Deze sluit veroordeelden op bij gevaarlijke geestelijk gestoorde, verhindert willekeurig elk contact met de buitenwereld, verbiedt even willekeurig elke lectuur. Het komt zelfs voor dat zieken een medische behandeling geweigerd wordt.

Het lijkt allemaal erg ongeloofwaardig deze politieke terreur in een Westeuropees land, een land dat n.b. bondgenoot van Nederland is ter verdediging van de vrijheid en de beschaving. Verschillende onderzoeken hebben echter uitgewezen, dat het hier gaat om onweerlegbare feiten, feiten die een fel licht werpen op de rechtstoestanden van een land, dat deel uitmaakt van het zo vaak geroemde „vrije westen”. De elementaire beginselen van rechtszekerheid, de democratische grondrechten van de staatsburger, de menselijke waardigheid worden met voeten getreden. Tot deze conclusie kwamen o.a. mr. A. Wolters, advocaat bij het Hof van Appel te Brussel en de Amsterdamse advocaat mr. dr. Benno Stokvis.

Hoe groter de eenheid in Europa zal worden, in des te grotere mate zal men te maken krijgen met de situatie in een land als Portugal. Het zal voor een niet gering deel van de houding van de andere Europese landen afhangen, hoe lang dr. Antonio Salazar zijn fascistische praktijken nog voort zal kunnen zetten. Het zal van hun houding afhangen, hoe lang nog in de gevangenschappen van Aljube, Oporto, Lissabon en in andere plaatsen van dit zuidwestelijke deel van het Iberisch schiereiland de meest elementaire rechten van de mens met de voeten getreden zullen worden.

H. Meyer

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Redactie: Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet.

Tijdelijk Redactiesecretaris:
H. P. Danz, Mathenesserlaan 158b
Rotterdam-2, telefoon 25 26 45

Administratie, abonnementen en advertenties:
Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 1 01 63; postgiro 30 49 60 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementenprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

(slot van pagina 3)

wel van een ontstellend tekort aan begrip blijkt geven voor de situatie, waarvoor wij heden ten dage in de wereld zijn geplaatst. Prof. Timmergen sprak laatst nog weereens over ontwikkelingshulp als over de „verzekeringspremie van het Westen”. Hij bedoelde dat, mocht het Westen falen in dit opzicht, het daarvoor straks de rekening krijgt gepresenteerd in de vorm van toenemende politieke onrust in grote delen van de wereld. En de recente geschiedenis leert, dat zulk een onrust dan wel niet tot Azië of Afrika beperkt zal blijven. Zo goed als vroeger de arbeiders in de Westerse landen niet bereid waren te berusten in hun positie van achterstelling, zo min zullen de volken van de zogenaamde „nieuwe naties” dit doen.

Onze wereld is klein geworden. De communicatiemiddelen zijn menigvuldig. Onrust, zelfs in een afgelegen deel van de aarde, doet ongetwijfeld elders zijn terugslag voelen. Toch zouden we ons moeten schamen als we het alleen of allereerst met dat motief deden. Niet angst voor eigen hachje mag onze voornaamste drijf-

Cursus modern atheïsme

Op 12 en 13 december organiseren de Woodbrookers te Bennevelde een cursus over „modern atheïsme”. De Woodbrookers schrijven: Steeds meer worden wij geconfronteerd met het verschijnsel dat het christendom zijn vanzelfsprekendheid heeft verloren, en het atheïsme een welbewuste, overwogen levensovertuiging is geworden voor heel veel mensen. Wij kozen dit thema onder andere naar aanleiding van het boek van dr. W. Luypen — Fenomenologie en atheïsme.

Wij verwachten op deze weekeinde cursus hen die serieus over het atheïsme willen denken en bereid zijn hun christelijke ideeën voorshands niet op de voorgrond te plaatsen.

De auteur wijst er op dat atheïsme niet alleen

Lezingen voor de radio

Di. 1 dec. AVRO 15.35–15.50 uur: C. H. Schonk: „Gespreksgroepen onder buitenkerkelijke arbeiders”.

Zo. 6 dec. VARA 9.45 uur: H. Bosselaar: „De moeite waard”.

Zo. 13 dec. VARA 9.45 uur: J. Pasman: „Eenzaamheid”.

Zo. 20 dec. VARA 9.45 uur: Libbe van der Wal: „Het kind met het badwater”.

veer zijn. Als humanisten, van nature geneigd tot een zeker universalisme, zijn we er van doordrongen ons met anderen tezamen te gevoelen burgers van één wereld. Van een ondeelbare wereld. Het bekende devies „Eén wereld of geen wereld” is ons uit het hart gegrepen. Solidariteit, medemenselijkheid, het zijn verschillende woorden voor een zelfde begrip. Tot die solidariteit roept de Biharactie op.

Rth.

hoeft te betekenen de absolute ontkenning van God, maar ook het afwijzen van een pseudo-God. Daarom kan het atheïsme in onze tijd een zuiverende functie hebben.

Alleen dan kan het gesprek enige zin hebben.

Programma:

1. Maatschappelijke en geestelijke achtergronden van het atheïsme.
2. Modern atheïsme — dr. W. Luypen (gevr).
3. Atheïsme als levenshouding.
4. Gesprek: hoe zien gelovigen en atheïsten elkaar.

Leiding: mej. drs. A. A. In 't Veld, dr. A. van Biemen.

IK denk er ZO over

Teilhard's betoogtrant

Onbegrijpelijk is het voor mij, dat de heer Van Dooren het succes van „ene” Teilhard de Chardin toeschrijft o.m. aan diens ingewikkelde betoogtrant.

Indien (quasi) ingewikkeldheid een plus-punt zou zijn voor populariteit, dan waren veel méér filosofen populair. Maar het succes van Teilhard de Chardin komt, meen ik, door zijn bewogenheid met de totale mens, door zijn zoeken naar synthese tussen mens en kosmos, cultuur en natuur. En door zijn bemoedigende hypothese betreffende de ontwikkelingslijnen. Filosofen die minder bijval krijgen, betogen in-

gewikkeld genoeg, maar doet hun vrijblijvende abstractheid niet onvruchtbaar aan? De paleontoloog/bioloog Teilhard de Chardin veronderstelt op wetenschappelijke gronden een betere toekomst, hij stimuleert onze activiteit door zijn bewering dat wij geboren zijn als medewerkers aan de evolutie van de mensheid. Ik veronderstel, dat het succes van Teilhard is gekomen ondanks zijn moeilijke betoogtrant en ondanks het feit, dat hij r.-k. is. Waarschijnlijk heeft hij het humanisme door zijn visie een stimulans gegeven, ook al omdat ideologische verschillen voor hem bijkomstig waren.

H. R. O. Snijder

Om de maagdelijkheid (II)

Gaarne wil ik ook een steentje bijdragen tot de discussie „Om de maagdelijkheid”, en ik denk, dat ik de enige wel niet zijn zal. De aanleiding tot de discussie omtrent zo'n belangrijke kwestie is enigszins komisch: dat Japanse vliesje, waarvan ik me tevergeefs afvraag hoe dat eruit ziet. Maar evenals mevr. v. d. Reijden wil ik de Japanners verder met rust laten, daar weten we toch niet genoeg van. Mevr. v. d. Reijden houdt zich angstvallig op zakelijk, nuchter terrein, vdR gaat door in zijn repliek met de nieuwe moraal te prediken, door middel van

een vergelijking die zoals alle vergelijkingen niets bewijst, want men kan verandering op technisch gebied niet zonder meer gelijk stellen met verandering in de zeden. Er kan heel best aan de ene kant vooruitgang en aan de andere achteruitgang zijn.

De „nieuwe moraal” van dR houdt in, dat maagdelijkheid er niet zoveel meer toe doet. Nu, als dat alles is... dan zijn we nog ver van de seksuele revolutie vandaan. Want die maagdelijkheid deed er ook vroeger zoveel niet toe. Men moet maar niet alles over één kam

scheren wat vroeger plaats vond. In de zuidelijke katholieke landen moesten de meisjes maagd gehouden worden om haar huwelijkskansen niet te verliezen. In het oude Spanje trouwde een man niet met een meisje dat geen maagd meer was, zelfs niet als hij zelf de schuldige was. In Griekenland heeft een ongehuwde moeder geen schijn van kans om ooit in het huwelijk te treden, vandaar dat de kindertjes in gestichten worden ondergebracht en als reservoir voor adoptie dienen. In Italië ging of gaat het ook zo. In ons land echter hebben van oudsher heel andere zeden geheerst. Buiten-echtelijke kinderen kwamen ook in goede families voor, ze hoefden niet naar gestichten, en de ongehuwde moeder treedt vaak in het huwelijk waarbij haar kind door de stiefvader geadopteerd wordt. Bovendien is het op het platteland sinds onheuglijke tijden gewoonte geweest om pas te trouwen als er een baby verwacht werd. Omgang tussen ongehuwden werd geaccepteerd, er werd gelegenheid toe gegeven. Zelfs al zouden nu gedwongen huwelijken meer voorkomen dan vroeger, dan kan men hier nog niet van een revolutie of van een nieuwe moraal spreken. Straks gaat men nog zeggen, dat de prostitutie een nieuw, vooruitstrevend en revolutionair verschijnsel is. Het behoort nl. ook tot de bon ton, daar „heel gewoon” over te praten, toneelstukken over te schrijven, enz. Als je nog steeds vindt dat het een misstand is, ben je ouderwets.

Nee, al dat gepraat over nieuwe moraal en seksuele revolutie dient volgens mij alleen om te maskeren, dat er in werkelijkheid geen nieuwe moraal is, maar alleen de oude, die tot ontbinding begint over te gaan. Een nieuwe moraal zou volgens mij zijn om de mensen volle vrijheid in hun liefdesleven en voortplanting te laten. Want nu staan ze onder zware maatschappelijke druk, waardoor hun enige uitkomst is zo gauw mogelijk een wettig huwelijk aan te gaan. Als de kinderen 15 jaar (naar mijn ervaring een beslissend jaar) zijn, gaan ze begrijpen hoe de maatschappij in elkaar zit, en wat ze moeten doen om succes in het leven te hebben. De meisjes gaan inzien dat een wettig huwelijk het enige middel is om maatschappelijke welstand met biologische bevrediging te verbinden. Van nu af wordt dat voor de meesten het hoofddoel. Eigen opleiding raakt op de achtergrond. Moeten ze maagd blijven, dan blijven ze maagd. Is het echter mode om erg aan seksualiteit te doen, dan doen ze dat. Hoe langer hoe jonger, want men kan tegenwoordig als 16-jarige al niet meer op een feestje komen zonder vaste partner. Eén ding staat voor deze meisjes vast: ze willen kinderen hebben. Dit hoofddoel verliezen ze niet uit het oog. Van het overwicht wat ze krijgen op jongens die helemaal nog niet zo goed weten wat ze willen, maken ze gebruik om hoe langer hoe jonger tot een huwelijk te komen. Vroeger waren er idealen en regels, die dat tegenhielden: „Je wacht op een grote liefde, en anders trouw je maar niet”, en „Je trouwt met iemand van je eigen niveau”, en „Je trouwt pas als je een goede baan hebt” (de jongen dan). Daar leidt dus die nieuwe moraal toe: tot hoe langer hoe jonger deelnemen aan het seksuele verkeer en hoe langer hoe jongere huwelijken, niet zozeer uit innerlijke overtuiging, als uit maatschappelijke dwang: de angst om achter te blijven, om niet mee te komen, om te blijven zitten. In Amerika zijn ze ons al voor gegaan op dit pad, en ze zijn er niet zo gelukkig mee.

Een hoogleraar zei onlangs: hij juichte het studentenhuwelijk toe, want het voorkomt ongewenste verhoudingen. En zo denkt bijna iedereen erover: als er maar getrouwd wordt, dan is de moraal gered. Waar is nu eigenlijk het nieuwe en revolutionaire? Het wettig huwelijk is altijd al het middel geweest om het seksuele leven en de voortplanting te kanaliseren, en het is het nu meer dan ooit. Voor het merendeel van de meisjes zou het leven misschien veel gemakkelijker zijn, als iemand te-

gen haar zei: „Je wacht maar tot je getrouwd bent”. Uit dit oogpunt is al dat seksuele gedoe maar een nodeloze complicatie, en zelfs gevaar. Dat is de nuchtere constatering van mevr. v. d. Reijden.

Mensen als dLR koesteren de hoop dat een nieuwe seksuele moraal verwezenlijkt kan worden *zonder* revolutionaire verandering van het hele maatschappelijke systeem. Al dat openlijke gepraat, die naakte films en dat schelden op de oude tijd, dient als alibi, dient om te ontkomen aan de noodzaak van een werkelijke revolutie. Een revolutie die de mens even vrij zou laten in zijn liefdesverhoudingen als hij het is in zijn vriendschappen. Het huwelijk zou dan niet verdwijnen, want, zoals Bernard Shaw al opmerkte, het heeft teveel voordelen om te verdwijnen. Maar het zou zijn monopolie verliezen, er zou een keuze zijn. In onze West woont een bevolking, afstammelingen van negerslaven, die deze vrijheid, die wij niet hebben, in hoge mate bezitten. Dat zou nu eens interessant werk voor onze sociologen zijn, om de gevolgen daarvan te onderzoeken. Stel je voor, dat er dan uit de bus kwam, dat deze mensen niet misdadiger of ongelukkiger zijn dan wij, dat er minder mensen zijn die met een bijl loshakken op hun oude vader of gewezen echtgenote, of parathion mengen in de koffie van hun levensgezel, of hun kinderen mishandelen (dingen die men bij ons dagelijks in de krant leest). Dan... zouden wij dus vrij kunnen zijn, dan zouden we ons voor niets al die dwang opleggen en al die frustratie. Want daar gaat het in de moraal toch om: om het werkelijke kwaad wat de mensen elkaar doen. Als men in een maatschappij de positie van de ongehuwde moeder onmogelijk maakt, dan is het een klein kunstje om vervolgens te constateren dat er aan haar een steekje los is, en dat haar kind in een ongunstige positie verkeert. Maar is dit ook zo in een maatschappij, waarin de vrouw onafhankelijk een maatschappelijke positie kan innemen, en waar haar relatie met een man alleen persoonlijk, niet maatschappelijk bepaald is? Van één ding ben ik zeker: als onze mensen dezelfde vrijheid hadden als die Westindiërs dan zouden zij er hetzelfde gebruik van maken, en het zou uit zijn met de wedloop naar het huwelijk.

Onze humanistische leiders hebben evenmin vrouwen in de menselijke natuur als de eerste de beste Calvinist, en daarom moeten ze wel als „nieuwe moraal” aanprijzen wat eigenlijk alleen een bederf van de oude is, om zich tenminste nog een beetje vooruitstrevend te voelen.

M. A. Lindenburg

Zou er ooit iets nieuws ontstaan, als het oude niet eerst bedorven was, als het oude niet aantoonbaar gefaald had? Er ontwikkelt zich op het ogenblik een nieuwe moraal op seksueel gebied, omdat en doordat de oude vermolmd is, uitgehold doordat ook degenen die die moraal nog met de mond beleden, zich er in de praktijk niet (meer) aan hielden. Dat proces is al lang aan de gang, natuurlijk, maar nu wordt er openlijk over gepraat: dat is een vooruitgang. Maar even natuurlijk zijn niet alle gevolgen van deze nieuwe moraal het toejuichen waard; ook die moeten wij kritisch bezien. Waarom voor zo'n wijziging een revolutie nodig zou zijn, is mij niet duidelijk. Hoe stelt u zich die trouwens voor: moeten wij met vaandels en spandoeken de straat op? Mij dunk dat het tempo waarin de moraal zich de laatste tien, twintig jaar, aan het wijzigen is, al revolutionair genoeg is. En als die revolutie dan zover moet gaan, dat wij seksuele relaties op één lijn gaan stellen met vriendschappelijke, zoals de heer Lindenburg wil, dan gaat mij dat te ver. Tegenover ontegenzeggelijke voordelen van zo'n soort promiscuïteit staan zoveel maatschappelijke nadelen, dat ik dan toch maar „anti-revolutionair” blijf.

dLR.

leven sverz ekering op index benad ering basis

Aurora

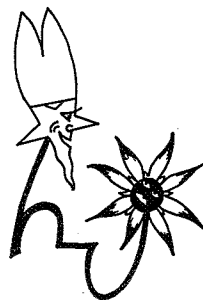
Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.

NAAM:

ADRES:

WOONPL:

(In open envelop, gefrankeerd met 7 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).

„Denk je ook aan de Actie-Bihar, Piet?
Noteer even: Giro 64.75.00, Utrecht”

WERELDVERKIEZINGEN

Het zal de lezers van dit blad niet ontgaan zijn dat er momenteel in Nederland een zeer bijzondere, schriftelijke verkiezing plaats heeft met de bedoeling afgevaardigden aan te wijzen naar een hopelijk in 1965/66 te beleggen

WERELDGRONDWETGEVENDE VERGADERING

Wij laten in het midden het feit, dat reeds ettelijke ontwerpen voor een eventuele Wereldgrondwet „ter tafel liggen”. In ieder geval is er nog nooit een wereldvolksstemming voor dit doel gehouden.

Aangezien vrijwel iedere humanist de noodzakelijkheid, het grote nut en de urgentie van het spoedig tot standkomen van een aanvaardbare wereldrechtsorde erkent, menen wij goed te doen de lezers van dit blad op het volgende te wijzen:

de verkiezing in Nederland wordt gehouden geheel in overeenstemming met de bedoelingen van de landen, aangesloten bij het WORLD COMMITTEE for a WORLD CONSTITUTIONAL CONVENTION met zetel in Denver, Colorado, V.S.

de kandidaten zijn van verschillende status maar één in de bedoeling als het zover komt, in volle vrijheid, volkomen onafhankelijk van partij, richting of wat dan ook op dit gebied, respecterend de nationale waarden van elk volk, de mensheid te dienen.

Elke Nederlander van 21 jaar en daarboven kan aan de verkiezing kosteloos deelnemen.

Wie *schriftelijk* aanvraagt: Bureau Wereldverkiezingen te Rotterdam: Bergselaan 348 D; te Amersfoort: 's Zomers Buiten Park 11, ontvangt zeer uitvoerige mededelingen met foto's, korte levensbeschrijvingen en is dan tot niets verplicht.

Ons dunkt: Humanisten laten geen verstek gaan.

NATIONALE STICHTING PROPAGANDA FEDERALE
WERELDREGERING

ANNONCES

Huwelijk. Wed. v. academicus, met comf. buitenhuis, ruime algem. belangst. zou willen hertrouwen met liefst weduwnr tussen 60 en 68 jr. van goeden huize met wetensch., leidinggevende functie, die in gunstige fin. omst. verkeert en van natuur en reizen houdt. Br. onder MW no. 141 a/h bureau v/d blad.

Hum. jongem. (28 jr., 1.79 m) met tijdelijke lichte spraakstoornis, HBS-opl., z.s.k.m. lief meisje m. begrip, 23-28 jr. Huw. later zeker niet uitgesl. Alle brieven (l.m.f.) worden met uiterste discretie behandeld en beantwoord. Wie schrijft? Brieven onder MW no. 142 a/h bureau v/d blad.

Dame, 35 jaar, centrum des lands, ongehuwd, algemeen ontwikkeld, zoekt kennismaking met heer tot pl.m. 45 jaar. Brieven onder MW no. 143 a/h bureau v/d blad.

INWONING

Mijn huis met volop zon, centr. verw., tel., dubbel closet en garage, biedt gelegenheid voor inw. voor echtp. of vrouw alleen.
A. Sevenster, Westerdijk 514, St. Anna Parochie.

AANGEBODEN:

Splinternieuwe **Linguaphone** conversatie-cursus Engels beginners f 150,-; Tiddens, Oranjelaan 37, Rijswijk Z.H.; telefoon (070) 183220 (kantoor).

BEZITSVORMING

samengesteld door Dr. W. Albeda, Dr. A. van Biemen, Ir. G. J. Braat, Drs. H. J. D. Dieters, Drs. J. M. Th. Loeffen, Dr. E. Nordlohne, Drs. A. W. H. J. Quaadvlieg, J. Reehorst en Drs. J. M. den Uyl.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 27.

„VERANDEREND LEVENSBESEF”

samengesteld door Mevr. Hella S. Haasse, Ds. E. van Bruggen, Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Dr. T. T. ten Have, Ds. S. J. Popma, J. Reehorst, Dr. C. Scharff O.S.A. en Prof. Dr. R. Schippers.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening 30 49 60 t.n.v. Humanistisch Verbond Utrecht, met op het strookje de vermelding N.G.C. nr. 28.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van
de humanistische overtuiging

Redactie:

Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius,
Prof. Dr. H. Freudenthal, Drs. F. P. Huygens,
Prof. Dr. B. W. Schaper, Dr. P. Thoenes en
Prof. Dr. Libbe van der Wal

Abonnementsprijs:

f 9.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van
Socrates en voor studenten f 8. — per jaar).
Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.

**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Oudegracht 152, Utrecht
Giro 58 22 93

Rede en Religie in het Humanisme

In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15 x 23 cm. — Omvang ca. 250 pag.

Prijs f 9.90

U kunt dit bestellen door overschrijving op giro 30 49 60, t.n.v.

Centraal bureau Humanistisch Verbond
OUDEGRACHT 152 - UTRECHT

MENSEN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever N. KLUWER-DEVENTER.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 30 cent aan postzegels insluiten.